

50–50 är fel mål

Samhällsvetenskapen visar att män och kvinnor reagerar olika. Varför ska det inte kunna vara så?

av **Anna Dreber**

Doktorand i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm

Foto av Gustav Karlsson Frost

NÄR BARN I 9–10 årsåldern springer ensamma går det lika snabbt för flickor som pojkar. Men när barn tävlar mot varandra springer pojkarna markant fortare, vare sig de tävlar mot flickor eller andra pojkar. För flickorna går det däremot inte snabbare, oavsett vem de springer mot.

Detta är inte unikt för barn. En studie på ingenjörstudenter vid elituniversitetet Technion i Israel visade att vuxna kvinnor och män presterade lika bra i en miljö som inte innehöll några tävlingsinslag. Men när ett sådant lades till presterade männen betydligt bättre, medan kvinnornas resultat inte förändrades nämnvärt. Intressant att notera är dock att när kvinnor tävlade utslutande mot andra kvinnor presterade de betydligt bättre under konkurrens.

Det är uppenbart att det finns

och familj. I genomsnitt värderar män status högre än familj, medan kvinnor värderar dem lika högt. Ingen kan på allvar förneka att kvinnor och män, liksom flickor och pojkar, behandlas olika i många sammanhang. Men alla observerade skillnader i utfall behöver inte bero på diskriminering. Till exempel innebär det faktum att kvinnor lever längre än män inte nödvändigtvis att män diskrimineras inom sjuk- och äldreården.

VAD VET VI då utifrån samhällsvetenskaplig forskning?

Att könsskillnader i preferenser existerar har bekräftats av många olika experiment inom psykologi och nationalekonomi utförda i en rad länder och kulturer. Kvinnor är generellt mindre tävlingslystna och mindre benägna att ta risker än män. I ett experiment

där uppgiften är att addera tal presterar kvinnor och män lika både med och utan tävlingsmoment. Men när de själva får välja vilket kompensations-system de vill agera i väljer ändå färre kvinnor konkurrensutsatta miljöer. En del av de män som valt miljön med tävlingsmoment skulle däremot ha tjänat mer på att välja miljön utan konkurrens medan det är tvärtom för en del kvinnor. Det verkar därmed som om en del av de skillnader man ser i hur kvinnor och män reagerar på konkurrens drivs av hur stor andel tävlingsinriktade kvinnor och män det finns.

En del nationalekonomer har dragit slutsatsen att riskobenägenheten och den mindre tävlingsinstinkten bidrar till att kvinnor i större utsträckning än män söker sig till vad de tror är socialt lämpade "trygga" jobb som har liten lönespridning, låga löner och få inslag av konkurrens. Sådana preferenser skulle kunna bidra till att kvinnor tjänar mindre och avancerar långsammare inom ett givet yrke eller bransch.

Samtidigt har intelligens, IQ, en stor betydelse för ens inkomst, benägenhet att gifta sig, sannolikhet att begå brott med mera. De flesta studier visar också

att det inte finns någon skillnad mellan könen i generell intelligens. Men även om IQ är normalfördelat i befolkningen, med samma medelvärde för båda könen, behöver det inte vara så att kvinnor och män har exakt samma fördelningskurva. En ofta framlagd hypotes är att spridningen av intelligens är större bland män än hos kvinnor, och att fler kvinnor alltså ligger kring genomsnittet. Det skulle alltså finnas fler manliga genier men samtidigt fler manliga dumhuvuden.

RESULTAT FRÅN EN undersökning där en hel årskull av den skotska befolkningen tog ett IQ-test ger belägg för detta. Kvinnornas IQ-fördelning ser ut att vara något mer koncentrerad kring medelvärdet, medan spannet mellan män är större. Ett intressant sidospår från den skotska studien är att kvinnor med högre IQ är betydligt mindre benägna att gifta sig än kvinnor med lägre IQ. För männen är det tvärtom. Vad det beror på återstår att undersöka.

När det gäller betyg har flickor bättre betyg i princip i alla ämnen, inklusive matematik. Pojkar presterar dock bättre på de flesta standardiserade test som mäter matematiskt resonerande.

Man kan fråga sig om detta beror på att standardiserade prov underskattar betyg, eller om det i stället är betygen som överskattar matematisk förmåga. Det skulle kunna vara så att skolbetyg påverkas av läxläsning samt förmågan att lösa problem som redan har presenterats på lektioner och i skolböcker. Många standardiserade prov är i stället designade för att testa tillämpningen av exempelvis matematisk kunskap på nya problem och prov är ett tävlingsmoment i sig. Eller så kan det vara så att proven är snedvridna till fördel för pojkar. Det här är en fråga som behöver betydligt mer uppmärksamhet, i Sverige såväl som i andra länder, där både betyg och standardiserade prov spelar en stor roll för utbildnings- och yrkesval.

I Sverige kan vi till exempel kon-

statera att flickor i större utsträckning än pojkar kommer in på högskolan på betyg, och att fler flickor än pojkar läser vidare på högskolenivå.

DET INTRESSANTA I alla nämnda resultat, utifrån ett rent vetenskapligt perspektiv och även vad gäller policy-slutsatser, är att försöka förstå om de observerade könsskillnaderna beror på biologi eller inläring. Hypotesen att kvinnor och män av naturen har olika målsättningar, där kvinnor hyser större aversion mot ojämlikhet medan män är mer benägna att maximera den aggregerade nyttan, har lagts fram, dock utan några som helst försök till förklaring ur ett evolutionärt perspektiv.

Den biologiska teorin om det sexuella urvalet ger en möjlig förklaring till hur de observerade skillnaderna i preferenser skulle kunna ha uppstått och fortlevt hos människan, beroende på vad som belönades ur ett evolutionärt perspektiv.

Socialpsykologer föredrar i stället att förklara skillnader i prestation och utfall med stereotyper. Dessa kan ha sitt ursprung i rena fördomar och ändå påverka både synen på kvinnor och män liksom hur kvinnor och män agerar. Men detta betyder inte att alla stereotyper är helt ogrundade, utan de kan spegla det statistiskt faktiska genomsnittet för den specifika gruppen, till exempel gällande preferenser eller förmåga.

I en värld där uppfattningarna om vad kvinnor kan och inte kan göra har förändrats drastiskt under de senaste årtiondena är det troligt att många stereotyper inte har solid förankring i verkligheten. Många socialpsykologer använder "stereotypotet" för att förklara hur medlemmar i en grupp presterar sämre när de blir påmind om att deras grupp anses vara mindre talangfull än andra grupper på det testade området. Om en medlem av den stereotypiserade gruppen tror att folk ser denne utifrån den negativa stereotypen kan det uppstå en oro för att individen

ska leva upp till stereotypen och visa sig vara mindre talangfull. Oron i sig kan leda till att man presterar sämre, vilket också leder till att stereotypen ser till att bekräftas.

I en stor mängd experiment har man funnit att collegekvinnor i grupper där män är i majoritet presterar sämre på matteprov än kvinnor i grupper där endast kvinnor ingår. När man använder samma upplägg men i stället testar verbal förmåga finner man däremot ingen skillnad när kvinnorna är i minoritet.

Socialpsykologerna förklarar detta med att testet på verbal förmåga berör ett område som inte omgärdas av lika många stereotypa föreställningar som kvinnors matematiska förmåga. För män, som inte är utsatta för samma negativa stereotyper som kvinnor, speglar det inte någon roll om de är i minoritet eller inte under proven. Många experiment visar också att de kvinnor som drabbas hårdast av stereotypotet är de som bryr sig mest om att prestera bra. Detta kan ske både i offentliga och privata miljöer, där det förra är en miljö där testresultatet annonseras ut, och det senare är när bara man själv vet resultatet. Att påminna kvinnor om den negativa stereotypen kring deras grupps matematiska förmåga skulle således kunna göra att de presterar sämre på matteproven.

OM MAN TROR på sociala strukturer som en av orsakerna till att vi observerar vissa könsskillnader i prestation, finns det möjligen lärdomar att dra från stereotypforskningen. Mentorprogram avsedda att få fram kvinnor på höga poster borde fokusera på att lyfta fram positiva bilder och stötta unga tjejer i stället för att använda skrämselektiker. En annan insikt är att flickklasser kanske borde förekomma i större utsträckning än i nuläget, för att bygga upp unga tjejers självförtroende och bryta ner negativa stereotyper. Samtidigt visar andra studier att man kan komma långt genom att ge positiv feedback även i blandade

klasser, när man starkt betonar att studenterna har selekterats utifrån sin förmåga.

Ett allmänt problem kan vara att generalisera resultat från experiment till policyslutsater. Laboratoriemiljöer kan vara verklighetsfrämmande. De springande barnen är dock ett naturligt experiment, det vill säga de vet inte om att de blir observerade i forskningssyfte. Barnens låga ålder tyder också på att tävlingsinstinkten kommer tidigt.

Om man inte tror att barnen har hunnit socialiseras kan det vara så att flickor och pojkar helt enkelt har olika preferenser, och att dessa skillnader även kan förklara olikheter som framträder senare i livet. Till exempel kan skillnader i prioriteringar ses hos individer med exceptionellt hög matematisk begåvning. De studenter som var med i experimentet på Technion i Israel var vana vid konkurrensutsatta miljöer, ändå observerade vi könsskillnader i benägenhet att tävla. Är således en av delförklaringarna till frånvaron av kvinnor på höga poster att kvinnor helt enkelt är mindre tävlingslystna?

EN SAMMANHÄNGANDE IDEOLOGI måste kunna hantera och diskutera de fakta som vetenskapen presenterar, vad de än är. Att av ideologiska skäl systematiskt ignorera biologiska skillnader är ungefär lika konstruktivt som att på religiösa grunder förneka evolutions teorin.

Forskningen visar att män och kvinnor i vissa avseenden skiljer sig åt i genomsnitt, *inte* att det ena könet är inneboende bättre eller sämre än det andra. Den moraliskt viktiga ståndpunkten måste vara att ingen ska bli dömd eller begränsad av sin respektive grupps snitttegenskaper, och att alla människor inte är lika utan i stället lika mycket värda. Att fokusera blint på en totalt jämlik fördelning i utfall, 50–50, kan därför vara ett hinder i strävan att uppnå ett av liberalismens främsta mål, nämligen jämlikhet i möjligheter. ∞